

ASPECTE DEMOGRAFICE PRIVIND ORAȘUL BUCUREȘTI ÎN PERIOADA DINTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE

de ANA BENE

În perioada ce a urmat primului război mondial, orașul București a cunoscut o puternică dezvoltare, el fiind Capitala țării, centrul aparatului de stat și al vieții politice, centrul vieții economice cu cele mai multe întreprinderi industriale și cele mai mari instituții financiare și, în consecință, centrul care a concentrat cea mai numeroasă populație a țării.

Dezvoltarea economică a Capitalei, ca unul dintre factorii de seamă ai sporirii populației, a înregistrat în acest timp o continuă creștere. Industria care la sfârșitul războiului prim mondial se găsea într-o situație deosebit de grea, datorită marilor distrugerii și dezorganizării întregului aparat de producție și circulație provocate de război și de jaful ocupanților germani, a cunoscut un ritm accentuat de dezvoltare, concretizat în refacerea și punerea în funcțiune a potențialului economic existent și în apariția unor noi întreprinderi, unele dintre ele cu o pondere deosebită nu numai în economia orașului, ci și în aceea a țării. După atingerea nivelului antebelic în unele ramuri de producție în anul 1924, industria bucureșteană a continuat să se dezvolte și să se întărească impulsionată fiind și de politica partidelor de guvernământ, pînă în anii crizei economice cînd multe întreprinderi au fost nevoite să-și reducă producția față de capacitatea de lucru, iar altele să-și închidă porțile.

Bucureștii a continuat totuși să-și păstreze și consolideze rolul pe care-l deținea în industria României, concentrînd în 1938 aproape 23% din capitalul investit, 17,2% din producția totală a țării și 16,4% din forța motrice.

De asemenea orașul București s-a mai caracterizat în această perioadă și printr-o uriașă concentrare a activității comerciale, aici funcționînd marile instituții financiare, băncile, birourile trusturilor străine, ale societăților de asigurare și ale întreprinderilor comerciale. Deși marile bănci reprezentau în 1938 doar 0,7% din numărul total al băncilor

din țară, ele dețineau totuși 26,10% din întregul capital bancar. Prin numărul mare de întreprinderi bancare, comerciale și industriale, cât și prin faptul că aici se aflau sediile marilor întreprinderi, multe cu fabrici sau filiale risipite pe întreg cuprinsul țării, Bucureștii a devenit centrul marilor tranzacții și a celui mai mare schimb comercial. Numai numărul firmelor comerciale ajunsese în 1936 la aproape jumătate din totalul firmelor pe întreaga țară ¹.

Lipsa unei politici urbanistice realiste, ce a imprimat orașului o dezvoltare anarhică, a dus la o supraaglomerare neîngăduită de întreprinderi și instituții. Acest fapt, alături de creșterea aparatului administrativ și a legăturilor economice cu restul țării, a determinat o lărgire a funcțiilor economico-politice și administrativ culturale ale orașului București, după primul război mondial, ce a avut drept consecință un aflux uriaș al populației pauperizate de la sate și orașe spre Capitală. Bineînțeles că suprapopularea Bucureștilor a dus la extinderea sa teritorială, extindere ce a avut loc pe de o parte pe seama formării de cartiere noi pe terenuri parcelate, iar pe de altă parte prin completarea unor spații libere dintre arterele de penetrație în oraș.

Față de 5.614 ha cât ocupa la recensământul din 1912 ² și care suprafață s-a menținut și în perioada primului război mondial, s-a ajuns după împărțirea administrativă din 1930 la o suprafață totală de 31.000 ha, inclusiv comunele suburbane, pînă la linia forturilor. Ținînd seama că în suprafața totală intrau și zonele verzi, lacurile și terenurile arabile care la un loc însumau 19.369,8 ha, ar reveni ca suprafață propriu-zisă a orașului — adică cele 4 sectoare plus comunele suburbane 11.630,2 ha, iar orașului propriu-zis 7.800 ha. Față de celelalte capitale europene, Bucureștii ocupa locul al 12-lea ³.

Suprafața pe care se întindea Capitala era deci destul de mare. Perimetrul ei măsura pe linia forturilor 72 km ceea ce însemna că a face înconjurul Capitalei în 1930 era echivalent cu o călătorie din Gara de Nord pînă dincolo de Ploiești, la Băicoi ⁴.

Cea mai mare extindere a avut loc în direcția nord-vest și de-a lungul căii ferate București-Ploiești, datorită legăturilor intense ce se stabileau prin Gara de Nord pe linia aprovizionării cu materii prime, forță de muncă și a desfacerii produselor finite.

Legăturile economice intense cu regiunile agricole din cîmpia română, au dus la extinderea tentaculară a orașului spre sud-vest, pe Calea Rahovei spre Alexandria; spre nord-est pe Calea Colentinei spre Urziceni; spre est pe Șos. Pantelimon spre Călărași; spre sud pe Șos. Olteniței și Șos. Giurgiului.

¹ *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 420.

² C. Herbst, Athena Rădoi și N. Caloianu, *Dezvoltarea teritorială a orașului București, între cele două războaie mondiale în Analele Universității București*, seria Științele Naturii, Geologie, Geografie XI, 1962, p. 175.

³ *Anuarul Statistic al Municipiului București, 1931—1936*, p. VIII.

⁴ *Ilustrațiunea Română*, nr. 26, din 29 iunie 1935, p. 15.

Creșterea teritoriului propriu-zis al orașului prin formarea și dezvoltarea cartierelor în partea nord-vestică (Costeasca, Bucureștii Noi, Dămăroaia, Chitila Triaj), în partea nordică (Domenii, Delavrancea, Filipescu, Jianu, Bonaparte), în partea nord-estică (Tei, Cartierul Gării Obor, Pantelimon, Balta Albă), sud și sud-vestică (Șerban Vodă, Tudor Vladimirescu, Apărătorii Patriei) a dus la fenomenul de creștere rapidă și haotică a Capitalei. Aceste cartiere periferice locuite în special de muncitori, dintre care unele declarate din punct de vedere administrativ comune suburbane, au luat ființă mai ales datorită creșterii din ce în ce mai accentuate a greutății specifice a populației urbane în totalul populației țării.

Confirmând cele arătate de K. Marx și Fr. Engels că „Tendința centralizatoare a industriei nu se oprește aci. Populația se centralizează și ea ca și capitalul”⁵, populația orașului București a crescut în salturi, îndată după primul război mondial. Încă de la mijlocul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea Bucureștii era singurul oraș din țară care avea peste 100 000 locuitori⁶, înregistrând în preajma primului război mondial (1915) 378.867 locuitori. Din 1920 populația Capitalei a început să crească vertiginos, mai ales, după ce a devenit Capitala unui stat cu o întindere și o populație aproape de două ori mai mare decât înainte de izbucnirea războiului și când a avut loc o concentrare excesivă de întreprinderi și instituții. Numai între anii 1921—1925 sporul total a fost de 85.854 locuitori iar populația generală la sfârșitul perioadei de 639.040 cetățeni⁷. La începutul anului 1930 populația crescuse în așa măsură, încît era de două ori mai mare decât la sfârșitul anului 1912, cu un spor mediu anual de 16.540 oameni ceea ce înseamnă — tradus în procente — o creștere de 87,12%. În următorii 11 ani 1930—1941 ritmul de creștere a fost mult mai accentuat, depășind net cifra anterioară, cu un spor absolut de 353.496 locuitori. În felul acesta, orașul București a absorbit o cantitate de forță de muncă egală în număr cu cea absorbită de toate cele 11 mari orașe ale țării și de 2,3 ori mai mare decât orașele Cluj, Iași și Galați, singurele care aveau în 1930 peste 100.000 locuitori⁸.

Creșterea populației s-a realizat prin excedentul natural, migrația netă, adică diferența dintre emigrări și imigrări și înglobarea de localități învecinate.

Dintre toate aceste surse, sporul migratoriu a fost izvorul care a alimentat într-o proporție deosebit de mare populația Capitalei. Între anii 1916—1945 acest spor a fost de 626.040 cetățeni ceea ce reprezenta cam 88% din sporul general de creștere⁹.

⁵ K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. II, ESPLA, Buc. 1958, p. 269.

⁶ G. R. Șerbu, *Evoluția numerică a populației orașelor mari din R.P.R., 1859—1959 în Revista de Statistică*, an. X, nr. 3/1961, p. 38.

⁷ *Anuarul Statistic al Municipiului București*, 1924—1930.

⁸ G. R. Șerbu, *op. cit.*, p. 38—39 și 5.

⁹ V. Mateescu, *Populația orașului București în sec. XIX și XX, Revista de Statistică*, nr. 9/1959, p. 58.

O puternică năvală a provincialilor spre Capitală s-a constatat după anul 1920. Numai în decurs de 5 ani s-au stabilit aici 75.112 oameni, stabilire legată direct de problema economică fundamentală a timpului care era — așa cum arăta tov. N. Ceaușescu în expunerea la a 45-a aniversare a P.C.R. — „Refacerea și punerea în funcțiune a potențialului economic existent“, precum și de lucrările edilitare necesitate de refacerea orașului și ridicarea cartierelor noi. Numai în 1922 Primăria a înregistrat 6000 cereri de reparații și construcții ¹⁰.

În a doua jumătate a deceniului 3 din secolul nostru, afluxul migratoriu a crescut (91.666 oameni) legat fiind de dezvoltarea imperiioasă a industriei, precum și de întărirea aparatului centralizat al statului burghezo-moșieresc.

Sub influența crizei mondiale a capitalismului se constată o stagnare a activității industriale bucureștene, ceea ce a dus la o scădere a sporului migratoriu în primii ani ai deceniului următor.

Redresarea industriei și creșterea producției într-un ritm rapid, în perioada 1933—1941, a creiat condiții pentru o masivă concentrare a forței de muncă în Capitală. Numai în 1938 se aflau aici 18,8% din numărul total al lucrătorilor din România.

Dintre toate orașele țării, Bucureștii a înregistrat în deceniul 4 al secolului XX cel mai puternic flux al populației rurale. Deși numărul total de 603 mii locuitori, care reprezenta cifra aproximativă a locuitorilor imigrați de la sate spre orașe, 328,6 mii locuitori (54,6%) s-au mutat în București direct sau prin intermediul altor orașe, atrași fiind de posibilitatea plasării în Capitală în industrie sau în alte ramuri de activitate socială (vînzători ambulanți, servitori etc.) ¹¹.

Pe perioade mari de timp, deceniul 1931—1941 se înscrie cu cel mai mare spor migratoriu — 33.700 locuitori ¹², mai mare chiar decît cel înregistrat în perioada 1912—1930 cînd Bucureștiul a devenit Capitala întregii țări. Ritmul mediu anual de creștere a populației Bucureștiului a fost următorul : ¹³

1899—1912 — 1,48 (fără comune suburbane) ;

1912—1930 — 2,90 (fără comune suburbane) ;

1930—1941 — 4,43 (cu comune suburbane).

Cu alte cuvinte în anii 1931—1941 se stabileau anual în Capitală în medie 30.000 provinciali în timp ce în perioada 1900—1912 doar 10.000.

Procentul celor veniți din provincie creștea în fiecare an. Dacă în 1930 proporția celor născuți în București reprezenta 40,8% din totalul populației, recensămîntul din 1941 menționa doar 30,6% ¹⁴. Ei veneau

¹⁰ Vintilă Mihăilescu, *Vlășia și Mostiștea*, București, 1925, p. 170.

¹¹ Ing. I. Meașnicov, *Contribuții la studiul migrației interne în România în Revista de Statistică*, nr. 8/1968, p. 54.

¹² G. R. Serbu, *Căile de creștere numerică a populației orașelor mari ale R.P.R.* în *Rev. de Statistică*, 5/1961, p. 30.

¹³ I. Meașnicov, *op. cit.*, p. 54.

¹⁴ G. Serbu, *op. cit.*, p. 33.

atît din mediul rural cît și din mediul urban. Se pare însă, că orașele mici și mijlocii constituiau o punte intermediară între mediul rural și București. În legătură cu acest aspect trebuie menționat însă faptul că, în vreme ce județele din Muntenia și Dobrogea contribuiau în 1930 la formarea populației bucureștene cu 16,50%, Transilvania cu 12,80%, județul Ilfov dădea doar 4,80% din populație. Cauzele acestei proporții mici izvorăsc din caracteristicile economice ale zonelor înconjurătoare și din schimbările pe care acestea le-au suferit în timp ¹⁵.

Stabilirea imigranților și așezarea lor în limitele orașului București era determinată nu numai de spațiul disponibil, ci și de clasa socială din care făceau parte, de căile de comunicație pînă la locul de muncă, de unele măsuri administrative. Ținînd seama de acești factori, așezarea lor în spațiu s-a caracterizat prin ocuparea locurilor mărginașe ale Municipiului și ale comunelor suburbane, acolo unde terenurile de construcție se puteau achiziționa mai avantajos.

Actualele sectoare 8 și 7 aveau în anul 1930 și 1941 cea mai mică proporție de locuitori născuți în limitele lor : 35,50% în 1930 și 24,70% în 1941. Gara de Nord, Atelierele Grivița Roșie, Triajul, Fabrica de zahăr de la Chitila, Fabrica de tutun, numeroase alte fabrici de materiale de construcții etc., au constituit cauzele afluxului de populație spre această parte a orașului. Urma apoi actualul sector 1, cu o proporție de 37,60% în 1930 și 26,90% în 1941 de născuți în limitele lor. Actualele sectoare 2, 3 și o parte din sectorul 4 au avut cea mai ridicată proporție de populație născută în limitele lor 45,20% în 1930 și 33,20% în 1941. Înființarea în 1923 a Uzinelor Malaxa și dezvoltarea lor a determinat o scădere mai mare a proporției populației născute în sectorul 3 decît în celelalte (120%), după cum dezvoltarea Ateliereilor I.T.B. Șerban Vodă, a adus scăderea proporției populației născute în sectoarele 4 și 5 de la 39,60% în 1930 la 28,60% în 1941. În măsură apreciabilă a scăzut și proporția populației născute în fostele comune suburbane de la 490%, în 1930 la 38,80% în 1941 ¹⁶.

În ceea ce privește mișcarea naturală a populației orașului nostru, s-a înregistrat o continuă scădere a sporului natural. Dacă, în anii imediat următori primului război mondial acesta era de 5,46 la mie, în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial a scăzut la 2,22 la mie ¹⁷. Această situație reflectă nivelul scăzut de trai al populației ca urmare a exploatării capitaliste, mai ales după perioada crizei economice 1929—1933, cînd burghezia căuta să-și mărească profiturile prin scăderea salariilor și prin mărirea prețurilor la mijloacele de subsistență. Cu toate acestea, din 1880 pînă în zilele noastre, creșterea naturală a populației a fost excedentară, exceptînd bineînțeles perioadele celor două războaie mondiale. Față de întreaga țară, natalitatea în București era cu mult mai scăzută. Înainte de războiul din 1916—1918 cifra natalității pe toată țara oscila în jurul a 40 la mia de locuitori,

¹⁵ *Ibidem*, p. 33.

¹⁶ *Ibidem*, p. 34.

¹⁷ V. Mateescu, *op. cit.*, p. 58.

în vreme ce la București, în aceeași perioadă, natalitatea era sub 30 la mie. După războiul prim mondial, diferența de natalitate a fost și mai pronunțată : 37 la mie pentru toată țara și doar 22 la mie pentru Capitală.¹⁸ Cu alte cuvinte la o mie de locuitori se nășteau în București în medie 22 de copii. Cu toată această cifră scăzută, orașul nostru se situa printre primele orașe din Europa în privința natalității¹⁹.

În general procentul cel mai mare de copii îl dădeau meseriașii, muncitorii, funcționarii publici și micii negustori, fiind și cei mai numeroși în totalul populației Capitalei.

Pe categorii, cel mai mare procentaj de născuți l-au înregistrat meseriașii, lucrătorii și ucenicii acestora — 26,75%, urmînd apoi (în ordine descrescîndă) lucrătorii manuali la C.F.R., căruțașii, birjarii, comisionarii de stradă, hamalii, muncitorii cu palmele, salahorii etc. — 13,17% și funcționarii plătiți de stat sau Comună — 10,04%. Doar ca cifră comparativă menționăm că proprietarii și arendașii de moșii, exploataatorii de moșii și bălți, pensionarii etc., participau doar cu 0,55% la totalul născuților²⁰. Urmărită pe sectoare, natalitatea cea mai mică o înregistra sectorul I Galben — 13,9% și cea mai mare, sectorul III Albastru — 31%.

Din totalul născuților, proporția băieților față de cea a fetelor era oarecum mai mare. În această perioadă s-au născut în București mai mulți bărbați decît femei, în medie cam 104—105 bărbați la o sută de femei. Toate recensămîntele populației efectuate la diferite perioade, au înregistrat proporția mai mare a bărbaților în comparație cu cea a femeilor cu tendința de scădere a numărului de bărbați.

Astfel, în timp ce în 1859, așa cum reiese din statistici, erau 115 bărbați la 100 de femei, în anii următori — cu o mică tendință de creștere în 1941 — proporția a scăzut treptat, astfel că în zilele noastre s-a ajuns la situația de a avea din 100 locuitori 49 bărbați și 51 femei²¹.

De remarcat însă, că avantajul numeric al bărbaților asupra femeilor exista doar în clipa nașterii. După aceea sexul „tare“ se dovedea „slab“ în fața morții care se cerea cu precădere bărbații. La 21 de ani rămîneau în viață doar 89 bărbați la 100 femei²².

Pe baza celor 3 recensămînte, efectuate în 1912, 1930 și 1941, se poate da următoarea situație referitoare la raportul bărbați-femei : în vreme ce în 1912 la o populație de 341.321 locuitori, numărul bărbaților era de 173.362 comparativ cu 167.959 femei, în procentaj 50,8%, recensămîntul următor înregistra o ușoară scădere a numărului bărbaților, pentru ca în 1941 să se revină la situația din 1912 (50,3% bărbați și 49,7% femei)²³.

¹⁸ George Millea, *Contribuții la demografia Municipiului București, 1831—1930*, București, 1933, p. 28.

¹⁹ *Ibidem*, p. 27.

²⁰ *Ibidem*, p. 38.

²¹ Recensămîntul din 15 martie 1966.

²² *Ilustrațiunea Română* nr. 26 din 19 iunie 1935, p. 15.

²³ George Millea, *op. cit.*, p. 27.

Căsătoriile au fost și ele în continuă creștere căci de la 4368 căsătorii câte se constatau în anul 1926, numărul s-a ridicat la 9156 în anul 1936, adică 23,26 căsătorii la mia de locuitori. Căsătoriile se făceau de cele mai multe ori de bărbați avînd 26—30 ani și tinere între 21—25 ani „Bucureșteanul, menționa o revistă contemporană, spre deosebire de englez sau francez, se însoară tînăr“. Dar neînțelegerile dintre tineri duceau adeseori la despărțire. În 1926 divorțurile au atins cifra cea mai mare în Capitală — 16,48%, cifră ce s-a menținut aproape aceeași, cu o creștere mai pronunțată în 1936, cînd numărul divorțurilor a fost de 1184 pe întreaga Capitală. Cele mai multe divorțuri se produceau în cei dintii ani după încheierea căsătoriei. În strînsă dependență de natalitate se află mortalitatea. E bine știut că o mare mortalitate este susținută în general printr-o natalitate și mai mare, ori, orașul București, clasîndu-se printre primele orașe în ceea ce privește natalitatea, se situează pe același loc și în ce privește mortalitatea. Cifrele confirmă că natalitatea și mortalitatea sînt în raport direct și că amîndouă sînt în continuă scădere ajungînd ca în 1930 natalitatea să fie de 21,44 și mortalitatea de 16,53 la mia de locuitori.

Privită în ansamblu — mortalitatea în Capitală era în vădită scădere de la 1866, cînd înregistra 36,5 la mia de locuitori și pînă în 1930, cînd, după cum am menționat, ajunsese la 16,53 la mia de locuitori. În decurs de aproape 100 de ani — 1866—1958 au decedat în București 805.565 persoane, indicele cel mai ridicat fiind înregistrat în jurul anului 1890 și anume între 30 și 40 decese pe an la o mie de locuitori²⁴. În perioada de care ne ocupăm, mortalitatea înregistrează pe fiecare an un indice din ce în ce mai scăzut, 1936 — 15,12 la mia de locuitori.

Cea mai mare mortalitate se întîlnește în rîndul copiilor și bătrînilor. Din totalul morților dintre anii 1895—1930 în Capitală, 38,40% au murit pînă la vîrsta de 10 ani, 6% între 10 și 20 de ani, 25,60% între 20 și 50 ani, iar 30% peste 50 de ani.

Un tribut destul de impresionant îl plăteau și născuții morți a căror medie anuală pe o perioadă de 10 ani — 1926—1936 — se ridica la 555 copii²⁵. După sex, așa cum am menționat de altfel, superioritatea numerică o aveau bărbații, avînd un plus față de femeii de 22,7% din care reducînd sporul de nașteri al băieților de 5,8 aflăm 16,9 ca deficit de bărbați la suta de femeii în medie pe 71 ani²⁶.

Este bine știut că mortalitatea în cea mai mare măsură este înrîurită de condițiile economice și sociale proprii fiecărui mod de producție. Proporția ridicată a mortalității populației din București și în general din întreaga țară, a fost hotărîită în orînduirea capitalistă de condițiile de viață și de muncă ale muncitorimii și îndeosebi ale muncitorimii imigrate. Muncitorimea a fost pradă unui regim de muncă excesivă și a unei crîncene exploatări la care se adăugau condiții rele

²⁴ George Millea, *Demografia Municipiului București, 1831—1930*, p. 23—24

²⁵ *Revista de Statistică*, nr. 9/1959.

²⁶ *Anuarul Statistic al Municipiului București 1931—1936*, p. 11.

de locuit și lipsa de asistență medicală. Mortalitatea infantilă provocată de bolile epidemice și endemice era cu atât mai crescută, cu cât era mai mare nivelul natalității.

Tuberculoza făcea ravagii în rindul adulților. Numărul morților de tuberculoză, provocată de subnutriție și lipsă de asistență socială, a atins în 1919 în București, cifra de 5,28 la o mie de locuitori menținându-se și în anii următori la același nivel, cu mici oscilații²⁷. Ea seceră în special populația de la periferie — „Sint unele cartiere ale orașului — seria un medic contemporan — cum e Teiul, unde anchetele făcute minuțios arată cât de mare e proporția tuberculoșilor și cât de numeroase sint locuințele în care boala s-a încuibat prinzînd rădăcini adînci în ele, din cauza stării lor igienice care e deplorabilă“²⁸.

Continuînd seria bolilor cu diareea, debilitatea congenitală și în sfîrșit cancerul care începuse a fi socotită una dintre maladiile predominante, găsim cauzele numeroaselor victime secerate între cele două războaie mondiale.

De altfel, în toate țările capitaliste mortalitatea generală era foarte ridicată. Numai în primul trimestru al anului 1936, în Franța, mortalitatea a întrecut natalitatea cu 24.488 de cazuri.²⁹ Pierderile populației londoneze de pe urma diverselor accidente puteau fi comparate — după o revistă românească contemporană — în morți și răniți, cu acelea ale unei mari bătălii. Într-un singur an numărul răniților și al morților s-a ridicat la 49.105 persoane³⁰.

Datorită condițiilor noi de muncă, realizate în anii regimului democrat popular, mortalitatea a scăzut și scade continuu. Pînă în 1950 ajunsese să reprezinte mai puțin de 13 decese la o mie de locuitori, iar după acest an, grație măsurilor multilaterale și acțiunilor hotărîte luate în domeniul ocrotirii sănătății, mortalitatea generală a înregistrat scăderi simțitoare. Acest fapt ne situează în prezent înaintea multor țări europene care în trecut aveau o mortalitate cu mult mai scăzută decît cea a Capitalei noastre.

Diferența dintre născuți și morți ne dă excedentul natural care este al doilea izvor principal ce alimentează populația unui oraș. În Capitală, excedentul natural nu a fost determinat de nivelul natalității. Factorul determinant al evoluției sporului natural l-a constituit mortalitatea și în special mortalitatea infantilă și a contingentelor de populație în vîrsta aptă de muncă.

Pentru București, participarea excedentului natural la creșterea numerică a populației a fost din ce în ce mai redusă. În perioada crizei generale a capitalismului, participarea sporului natural se reducea la mai puțin de 8%. În anii celui de-al doilea război mondial și în perioada de refacere a economiei naționale, excedentul natural nu a fost

²⁷ Dr. S. Irimescu, *Tuberculoza în România în Primul Congres internațional de tuberculoză București, 1931*, I, p. 25.

²⁸ *Ibidem.*, p. 26.

²⁹ *Revista Juridică, Monitorul Oficiilor de Stare Civilă*, an. III nr. 4—5 din 15 iulie — 15 august 1936, p. 223.

³⁰ *Ibidem.*, p. 207.

mai ridicat și dacă populația orașului București a crescut, ca și populația Craiovei — de altfel, singurele orașe din România care au înregistrat acest fenomen — creșterea s-a realizat nu pe seama excedentului natural ci pe seama migrației nete.

În concluzie, participarea excedentului natural la creșterea numerică a populației orașului nostru a fost destul de redusă. Numai pe baza sporului natural, populația ar fi crescut foarte puțin în unele perioade și ar fi scăzut sensibil în anii de criză și de războaie în care bilanțul mișcării naturale a populației s-a încheiat cu deficite apreciabile. Rezultă deci că populația Bucureștilor a crescut în principal prin excedentul mișcării migratorii a populației și mai puțin prin spor natural.

După atașarea comunelor suburbane din jurul Municipiului în 1926, populația Capitalei a crescut și mai mult, creindu-se astfel o entitate administrativă. Aceste comune în număr de 12, situate în interiorul vechii linii de centură a forturilor, se estindeau pe o suprafață de 1.660 ha, cea mai întinsă fiind Grivița împreună cu satele ei, urmată de comuna Militari cu satele și Șerban Vodă, în vreme ce Pantelimon, Dudești Cioplea și Colentina ocupau o suprafață mult mai restrânsă. În privința populației toate cele 12 comune la un loc însumau în 1930 un total de 66.713 locuitori, cele mai populate fiind comunele Șerban Vodă și Lupeasca cu 20.000 locuitori, în vreme ce comuna Pantelimon care figura prima pe listă privind densitatea clădirilor avea o populație doar de 2.000 locuitori.³¹

Recensământul din 1930 dă următoarea ordine descrescândă privind populația în comunele suburbane : Șerban Vodă cu satele, Lupeasca, Militari cu satele, Dudești Cioplea, Principele Nicolae, Colentina, Grivița cu satele, Popești Leordeni cu satele, Băneasa, Pantelimon și Roșu. Această suită nu o respectă pe aceea privind suprafața, densitatea populației în unele comune fiind cu mult mai mare decât în altele. De exemplu Grivița care pînă în 1930 se afla pe primul loc ca întindere, în privința populației ocupa locul al 7-lea. Acest cartier a cunoscut o populare intensă abia după 1930. Astfel, dacă la recensământul din 1930 populația fostei comune suburbane Grivița număra 5.771 locuitori, la recensământul următor — 1941 — aceasta se ridica la 30.548 locuitori înregistrînd o creștere de aproape 6 ori.³²

Explicația acestei aglomerări o găsim în importanța economică pe care o capătă Capitala de-a lungul căii ferate București-Ploiești, a înființării unor numeroase întreprinderi industriale, a parcelării unor moșii și în inițierea de către Primăria Municipiului a unor lucrări urbanistice în partea de nord și nord-vest a orașului.

Incorporarea acestor comune suburbane Capitalei a dus la sporirea populației orașului în 1930 cu peste 60.000 oameni, contribuind astfel la creșterea numărului de locuitori. Dar, și participarea lor la creșterea

³¹ *Urbanismul*, martie-aprilie 1933, an X, nr. 3—4, p. 160—161.

³² *Analele Universității București*, Seria Științele Naturii, Geologie-Geografie 31, an. XI, 1962, p. 176.

populației a fost destul de redusă în comparație cu excedentul mișcării migratorii.

Datorită acestor surse de creștere, primii 12 ani după sfârșitul celui dintii război mondial, s-au soldat cu o dublare a numărului de locuitori, ceea ce a făcut din orașul nostru, sub aspect demografic, unul dintre cele mai mari orașe ale țării. Din datele statistice publicate în 1930 reiese că el concentra în acest an 20,90% din populația urbană a țării, iar în 1941, 26,1%. Aici se afla aproape un sfert din populația activă ocupată în administrație și armată, în comerț și credit, precum și în profesiunile consacrate sănătății, sportului, divertismentelor etc. și aproape o cincime din cea ocupată în industrie. În procente, raportul dintre populația activă a orașului București în diferite ramuri de producție și cea a populației active a țării, se prezenta în 1930 în felul următor: Capitala concentra 21,80% din populația ocupată în industrie; 25,40% din populația ocupată în transporturi; 25,20% din populația ocupată în comerț și credit și 16,40% din populația ocupată în administrație, învățământ, cultură.³³

Prin urmare, față de celelalte orașe ale țării, Bucureștii era cel mai însemnat centru industrial, comercial, administrativ și cultural al țării. Cu toate acestea, densitatea populației ce se realizează prin raportarea cifrei populației la suprafața așezării sale nu este prea mare. Calculată în 1930 la 565.000 locuitori în oraș și circa 67.000 în suburbane, densitatea ar fi deci, de 82 locuitori pe ha în oraș și 30,5 locuitori pe ha în suburbane și 69,6 locuitori pe ha în total oraș și suburbane. Dacă socotim suprafața orașului pînă la limita lui legală, nu pînă la limita zonelor construite, atunci densitatea este doar de 74 locuitori pe ha în oraș³⁴. În comparație cu orașele mari din străinătate, densitatea aceasta nu este prea mare. Menționăm că în 1927 Varșovia avea o densitate de 85,9 locuitori pe ha și Hamburgul în același an înregistra 81,5 locuitori pe ha³⁵.

Dublarea populației s-a soldat bineînțeles și cu o dublare a clădirilor. Astfel, numărul acestora a crescut de la 35.000 în 1915 la 67.385 în 1930, ceea ce însemna cam 1.000 clădiri pe km². În raport cu populația, în 1913 erau 4 locuitori pe o locuință, sau în alte cuvinte, 64 încăperi pentru 100 oameni. În 1930, prin creșterea numărului de clădiri, reveneau 3,8 locuitori unei locuințe sau 70 de încăperi pentru 100 de oameni³⁶. Cea mai mare densitate pe camere se afla la periferia care dădea și cel mai mare procentaj de morți.

În ceea ce privește structura populației după ocupație, pe baza datelor oficiale publicate în 1930, putem trage următoarele concluzii: mai mult de un sfert din populația activă care cifra 530% din totalul populației orașului era ocupată în industrie, constituind categoria profesională cea mai importantă. Dintre aceștia 16,40% lucrau pe cont propriu, 590%

³³ *Ibidem*, p. 174.

³⁴ Primăria Municipiului București, *Planul director de sistematizare decretat la 9 mai 1935*, Memoriu justificativ și planuri. p. 14.

³⁵ George Millea, *op. cit.*, p. 23—24.

³⁶ *Ibidem*.

erau salariați, 11,70% ucenici³⁷. Datele nu permit însă să putem preciza câți dintre cei care lucrau pe cont propriu erau proprietari de fabrici mari sau mijlocii și câți posedau doar simple ateliere meșteșugărești.

În instituții, lucrau 19,30% din populația activă, dintre care numai funcționari la Primărie 2166. Mai puțini lucrau în comerț și credit 9,10% și în transporturi 5,70%. Din populația ce lucra în sectorul comercial, persoanele lucrând pe cont propriu reprezentau 24,50%, salariații 40,30%, ucenicii 70%, servitorii 24,90% etc.³⁸, fără să putem da date precise asupra puterii lor economice. Nu putem aprecia câți erau mari negustori sau mari bancheri și câți erau simpli băcani cu o dugheană neînsemnată la marginea Capitalei. La fel se puneau problema și în privința categoriei de salariați dintre care mulți puteau fi funcționari superiori sau funcționari cu o mai redusă calificare.

O categorie care deși nu are o pondere prea mare și nu este specifică populației urbane, dar pe care trebuie să o amintim întrucât a avut un rol deosebit în aprovizionarea pieții Capitalei, este populația ocupată în agricultură ce reprezenta 3,90% din totalul populației active a orașului București. Ea se afla în special la marginea Capitalei alcătuind o parte din locuitorii comunelor suburbane și se ocupa cu grădinaritul și desfacerea zarzavaturilor pe piețele noastre.

Privită în ansamblu, pe întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale, populația Capitalei a cunoscut o puternică creștere. În timp ce în intervalul 1832—1859 s-a înregistrat o mișcare ascendentă lentă sub aspect demografic, dar cu certitudine mai vie decât în orînduirea feudală, o scădere în perioada 1859—1900, o rămînere aproape constantă timp de 12 ani, după primul război mondial și mai ales între anii 1930—1941, creșterea a fost deosebit de accentuată ceea ce a făcut din Capitală cel mai populat oraș al României.

ASPECTS DEMOGRAPHIQUES CONCERNANT LA VILLE DE BUCAREST PENDANT LA PERIODE ENTRE LES DEUX GUERRES MONDIALES

RÉSUMÉ

L'article, en se basant sur les données statistiques fournies par les recensements des années 1912, 1930 et 1941, suit la ligne de l'augmentation de la population en fonction des facteurs qui ont influencé ce processus: le développement économique et le rôle administratif — politique de la Capitale.

L'étude des routes par lesquelles on réalise, en général, l'accroissement de la population, excédent naturel, migration nette et l'inclusion des localités avoisnantes, ne mène pas à la conclusion qu'à Bucarest l'afflux de la population de province a eu le rôle de plus important en l'ascension de la ligne démographique.

Toutes les données démontrent qu'en la période entre les deux guerres mondiales la ville de Bucarest a été non seulement le centre de la vie politique et économique, mais aussi le centre qui a concentré la plus nombreuse population de Roumanie.

³⁷ *Enciclopedia României*, vol. II, p. 358.

³⁸ *Ibidem*.